

NYUGATMAGYARORSZÁG ÁRUFORGALMA A XV. SZÁZADBAN A POZSONYI HARMINCZADKÖNYV ALAPJÁN.

Történet-statisztikai tanulmány. Irta: Dr. Kováts Ferencz. Budapest 1902.
Ara 5 korona. 234 lap.

Dr. Kováts Ferencznek már előbbi munkája, mely a középkori városi adózásról szól, nagy mértékben magára vonta a közfigyelmet, mert egy oly téren mozog, mely eddigelé nálunk jóformán parlagon hevert. De még inkább mondható az azon műről, melyet ezennel ismeretünk. Nyugatmagyarország XV. századi áruforgalma czimű művével egyéniségével oly téren lép a nyilvánosság elé, amelyen a mű valóságos *úttörő* műnek mondható. Mig Horváth Mihály a műipar és kereskedés történetében túlnyomólag nyomtatott források alapján mozog, addig Kováts Ferencz jelen művében eddig nem ismert, eddig fel nem használt forrásokból merit s oly művet bocsát a tudományos irodalomban gyönyörködhető olvasó használatára, mely méltán a külföldön is nagy mértékben vonná magára a közfigyelmet. Az általa felhasznált és értékesített forrás az 1457—58 évi pozsonyi *harminczadkönyv*, mely a kor közéleti viszonyainak megismerésére oly dúsgazdag kincsesbánya, hogy érette a külföld is megirigyelhet s valóban kívánatos volna, ha a nagybecsű forrás egész terjedelmében kiadatnék.

A pozsonyi harminczadkönyv elsőrangú forrás, olyan forrás, mely nagyobb terület áruforgalmát tartalmazza, nemcsak magában véve megbízható, hanem azáltal is kitünő, hogy számadataiban a lehető legpontosabb. Helyes feldolgozása tehát oly eredményekhez vezet, minők-höz eddigelé azok, kik középkori urbariumok, vámlajstromok, adókönyvek és más e fajta források alapján dolgoztak, nem juthattak. Ez utóbb előszámlált források egytől-egyig hiányosak lévén, természetes, hogy a belőlük meritett tanulságnak is nagyon hézagosnak kellett lennie. Statisztikai módszeres kutatásra egyáltalán alkalmatlanok, mig a pozsonyi harminczadkönyv összefüggő tartalmánál fogva a statisztikai módszeres kutatást lehetségessé tette. Az eredmény ennek következtében nem problematikus, hanem teljesen positiv, amiről nem is habozom kimondani, hogy Kováts Ferencznek előttünk fekvő műve *abszolút értékénél fogva a legbecsesebb irodalmi termékcink közé sorolható.*

Hogy azzá váljék a mű, ahhoz a szerző részéről sok történeti tájékozottság, jeles diplomatikai képzettség, ugy a helyi, mint a külföldi áru- és kereskedelmi viszonyoknak alapos ismerete, azonfelül pedig egy oly statisztikai módszer kívántatott, mely a forrásban levő tartalmat biztosan értékesíteni tudja. Ném a közönséges történetíró feladatával állott szemben Kováts Ferencz, mert ámbár a történetíró is csak úgy értékesítheti érvényesen forrásainak anyagát, ha diplomatikailag és módszertanilag képzett s a történelmi kor ismeretében járatos, mégis Kováts feladatát az tette a történetírásánál jóval nehezebbé, mivel neki a tömredék anyagot rengeteg munkával előbb rendszerbe foglalni s egyes bonyolult adatokat megfejtenie kellett. Aki végignézi a mű tabelláit, értékátszámításait és az egyes árucsoportok elrendezését, az méltó bámulattal van eltelve a szerző alapos ismeretei, rendkívüli szorgalma és feltűnő éleselműsége iránt. Módszere mindenütt beválik s magyará-

zata oly biztos, hogy bátran követheti őt úgy a történetíró, mint a nemzetgazdász és a statisztikus is. Fejtegetéseinek folyamán kimutatja, hogy a harminczadkönyvi feljegyzések alapján nemcsak a behozott és kivitt árúk mindegyike után mennyit fizettek, hanem megállapítja egyszerűs mind az árúnemek értékét és származását, valamint sok esetben azoknak méreteit és darabszámát, nemkülönbön a behozó és kivivő egyének számát, nemét, foglalkozását és gazdasági állását is. A legapróbb részletekig elemzi és számszerűen feltünteti azon árúforgalmat, amely a pozsonyi harminczad hivatal ellenőrzése mellett a XV. század egyik évében le lett bonyolítva. Tulajdonképp árúforgalmi könyvnek kellene lenni, de egyúttal valóságos *kulturtörténeti* könyv is, mely munkát egy magyar historikus sem hagyhat figyelmen kívül, mert hiszen e műben az árúforgalmon kívül számos egyéb kulturtényező van feltüntetve s kellő világításba helyezve, mint a milyenek az ipar, a pénz, a műszorgalom és műképeség és számos hasonló ágai a nemzetgazdasági életnek. Ez okból csak nagy szolgálatára volna nemzeti történetírásunknak, ha a harminczadkönyvnek a jelen feldolgozása német nyelvre is fordíthatnák, mert a német történetíró részéről való felhasználása által hazai viszonyainknak eddigieknél sokkal alaposabb és kedvezőbb megítélésére tennénk szert.

Szerző az első fejezetben röviden, de mégis kellően, kimerítően ecseteli a harminczad és a harminczadbérlet történetét. A második fejezetben az anyag feldolgozásánál és a táblázatok készítésénél követett eljárását mutatja be. Aztán rátér a harminczadkönyv tartalmának módszeres statisztikai feldolgozására. Tekintettel az anyag egyenlőtlen elosztására a behozatalt négy fejezetbe (III—VI) foglalja, míg a kivitel elemzésére egy fejezetet (VII) tartott elégségesnek. A függelékben a pénzlábról és pénzzámitásról szól, valamint a tárgyra vonatkozó egyes okleveleket közli. Befejezésül az árúnemek betűsoros jegyzékét és pedig úgy a magyar árúnevek, mint külön az eredeti közép felnémet árúnevek jegyzékét, mivel a mű könnyű módon való felhasználhatóságát lehetségesíti. Minden egyes fejezet arról a buzgalomról, arról a nagy szakismeretről s arról a következetesen keresztülvitt módszerességről tesz tanubizonytságot, melylyel a fiatal szerző, a mai sokat termelő, de értékében olykor nagyon is fogyatékos irodalomnak terén annyira kiválik. Ha egyfelől az ő alapos tudását és képességét, másfelől a pozsonyi városi levéltár kimeríthetetlennek társzó dúsgazdagságát tekintjük, akkor csakis a legörvendetesebb reményeket köthetjük további irodalmi működéséhez. Az ő nemes ambíciója és a tárgyba való teljes beavatottsága következtében még oly műveket remélhetünk tollából, melyet, úgy mint eddigi művei is, mindnyájunk nagy okulására lesznek.

Dr. Ortway Tivadar.